

KÉMIA

2013. szeptember

Galvánelem

Tanári demonstrációs kísérlet, tanulókísérlet
Ajánlott évfolyam: 9.

Kötelező védőeszközök	Balesetvédelmi figyelmeztetések
gumikesztyű, védőszemüveg	X_n , X_i

Szükséges eszközök	Szükséges anyagok
A tanári demonstrációs kísérletekhez: • 2db 200 cm³-es főzőpohár • sóhíd (telített kálium-nitrát-oldattal elkészített agar-aggarral töltött U-cső) • áram-feszültségmérő műszer • 2 db vezeték • 2 db krokodilcsipesz • papírvatta	A tanári demonstrációs kísérletekhez: • 1 db Cu lemez • 1 db Zn lemez • 1; 10⁻¹; 10⁻²; 10⁻³ mol/dm³ koncentrációjú réz-szulfát-oldatok • 1; 10⁻¹; 10⁻²; 10⁻³ mol/dm³ koncentrációjú cink-szulfát-oldatok • desztillált víz

A kísérlet leírása, menete
<u>Tanári demonstrációs kísérlet:</u>   • Állítunk össze Daniell-elemet: 2 főzőpohárba 1 mol/dm³ koncentrációjú cink-szulfát illetve 1 mol/dm³ koncentrációjú réz-szulfát-oldatokat öntsünk, helyezünk a réz-szulfát-oldatba rézlemezt, a cink-szulfát-oldatba cinklemezt és a két oldatot kössük össze sóhiddal!   • A fémlemezeket kapcsoljuk mérőműszerhez! Mérjük meg az áramerősséget, majd a feszültséget!   <i><u>Az összeállított berendezést (ha lehetőségünk van rá), kamera és projektor segítségével vetítjük ki! Így mutassuk be a működését!</u></i>   • Ismételjük meg a mérést sorban egyre hígabb (10⁻¹; 10⁻²; 10⁻³ mol/dm³ koncentrációjú) réz-szulfát-oldatok felhasználásával!   • Ezután helyezük a rézlemezt ismét 1 mol/dm³ koncentrációjú réz-szulfát-oldatba, a cinklemezt pedig sorban egyre hígabb (10⁻¹; 10⁻²; 10⁻³ mol/dm³ koncentrációjú) cink-szulfát-oldatokba, és mérjük meg az így létrehozott galvánelemek kapocsfeszültségét is!   <i>(Az oldatok cseréjekor mindig mossuk le desztillált vízzel, majd papírvattával töröljük szárazra az elektródot!)</i>   <i><u>A mért adatokat rögzítsük a megadott táblázatban, majd ábrázoljuk milliméter-papíron a mért feszültséget (E_k) az oldatkoncentráció negatív logaritmusának függvényében!</u></i>

KÉMIA

2013. szeptember

A) A viszonyítási elektród: Zn lemez merül 1 mol/dm³ koncentrációjú ZnSO₄-oldatba.

c _x (mol/dm ³) /CuSO ₄ -oldat/	E _k (V)	-log c _x
1		
10 ⁻¹		
10 ⁻²		
10 ⁻³		

B) A viszonyítási elektród: Cu lemez merül 1 mol/dm³ koncentrációjú CuSO₄-oldatba

c _x (mol/dm ³) /ZnSO ₄ -oldat/	E _k (V)	-log c _x
1		
10 ⁻¹		
10 ⁻²		
10 ⁻³		

Magyarázat

Tanári demonstrációs kísérlet:

- Az összeállított galvánelemben a két elektród között kialakuló potenciálkülönbség hatására megindul az elektronok áramlása. A cink- és rézlemez között fémes vezetést, az oldatok között a diafragmával (sóhíddal) elektrolitos vezetést biztosítottunk. (A diafragma megakadályozza az oldatok keveredését, de nem akadályozza meg az ionok áramlását, vagyis biztosítja az áramvezetést.)
- A mérés szerint a cinkelektrod a negatív pólus, itt oxidáció megy végbe, ezért ez az anód. A rézelektrod a pozitív pólus, itt redukció megy végbe, ez a katód. A Zn atomok által leadott elektronok a fémes vezetőkön keresztül eljutnak a Cu lemez felületére, ahol a Cu²⁺-ionok felveszik azokat: $Zn \rightarrow Zn^{2+} + 2 e^-$, $Cu^{2+} + 2 e^- \rightarrow Cu$.
- Az árammérő műszer áramot jelez, létrejött egy galvánelem. A galvánelem segítségével kémiai energiát elektromos energiává tudunk alakítani.
- Bármelyik galvánelem elektromotoros ereje kiszámítható az elektródpotenciálok ismeretében a következő módon: $E = \varphi(\text{katód}) - \varphi(\text{anód})$. Ez az a feszültség, amit akkor mérünk a galvánelem pólusai között, ha nem halad át áram a berendezésen.
A feszültségmérővel az aktuális kapocsfeszültséget (E_k) mérjük, mert a műszer bemenő ellenállása nem elég nagy, így folyik át rajta áram.
- Az elektródpotenciál az elektródok anyagi minőségétől, a hőmérséklettől és az oldatok koncentrációjától és - főleg gázelektrodok esetében - a nyomástól függ.
Az elektródpotenciálokat a Nernst-egyenlet segítségével a következőképpen fejezhetjük ki: $\varphi = \varphi^\circ + R \cdot T / (z \cdot F) \cdot \ln c$,
ahol: ahol φ : a rendszer aktuális elektródpotenciálja, φ° : az elektród standard potenciálja (állandó), R: az egyetemes gázállandó, T: az abszolút hőmérséklet, z: az elektródfolyamatban résztvevő ion töltésszáma, F: a Faraday-féle szám, c: az oldat ionkoncentrációja (mol/dm³), ln a természetes alapú logaritmus jele.
Tíztes alapú logaritmusra áttérve, 25 °C-on az elektródpotenciál: $\varphi = \varphi^\circ + 0,059 / z \cdot \lg c$.
- A mérés során az egyik elektród elektrolit-oldatának koncentrációját változtatjuk, így annak elektródpotenciálja változik. Mivel az összehasonlító vonatkoztatási elektród potenciálja változatlan, így a kapocsfeszültség változásának oka a másik elektród potenciáljának változása.

KÉMIA

2013. szeptember

Felhasznált irodalom:

Rózsahegyi Márta – Wajand Judit : Látványos kémiai kísérletek Mozaik Oktatási Stúdió – Szeged, 1999

Rózsahegyi Márta – Wajand Judit : 575 kísérlet a kémia tanításához Tankönyvkiadó, Budapest, 1991

Dr. Percel Sándor – Dr. Wajand Judit: Szemléltető és tanulókísérletek a kémia tanításában.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1985